

Metodický list pre

5. – 8. ročník ZŠ

Expozícia Sakrálné umenie

← mapa

Expozícia Sakrálné umenie predstavuje najvýznamnejšie diela zo zbierok gotického a barokového umenia Slovenskej národnej galérie, ktoré dopĺňajú diela z neskorších období.

Tento metodický materiál obsahuje aktivity a námety na diskusiu vychádzajúce z výkonových a obsahových štandardov. Skladá sa z **aktívneho listu** pre žiakov a žiačky a **metodického listu** pre pedagogickú podporu s metodickými pokynmi. Jeho hlavnou témou je vzťah obrazu a textu a cieľom je rozvíjanie vizuálnej gramotnosti, na čo sú vhodné vystavené diela zobrazujúce po stáročia známe postavy a ich príbehy. Žiaci a žiačky sa postupne oboznámia s možnosťami výtvarného umenia v sprostredkovaní príbehov. Práca s metodickým materiálom vyžaduje približne 45 minút. Pre viac pohodlia môžete použiť prenosné stoličky, ktoré nájdete pred expozíciou.

Orientácia v čase

Navigácia: Vojdite do expozície ľavým vchodom, zastavte sa v priestore pred [Oltárom z Vojnian](#).

Metóda: práca s časovou priamkou, diskusia

Cieľ: vizualizáciou priblížiť hlavný časový rámec výstavy, pomenovať vyznačené storočia a zaznamenať časové obdobia

Postup: Časová priamka označuje časové rozpätie od vzniku najstaršieho diela expozície až po súčasnosť. Do časovej priamky si najprv každý zaznačí rok svojho narodenia a pomenuje storočie. Z 21. storočia tiež pochádza najmladšie vystavené dielo. V ktorom storočí sa časová priamka začína? Pozrite sa spoločne na drevený *Oltár z Vojnian*, ktorého vznik sa datuje do tretej štvrtiny 13. storočia a ktorý predstavuje najstarší drevený zbierkový predmet v zbierkach SNG. Žiaci a žiačky si tento údaj na príslušné miesto v časovej priamke zaznamenajú. Koľko rokov má približne tento oltár? Hoci expozíciu dopĺňajú aj mladšie diela, jej jadro tvoria diela z 13. až 18. storočia. Porozprávajte

sa, ktoré dve historické epochy tieto storočia zahŕňajú, a podľa poznatkov skupiny aj o tom, ktorý rok a udalosť tvorí ich medzník. Žiaci a žiačky si to zaznačia do aktívneho listu – do 16. storočia stredovek, 16. až 18. storočie ako súčasť novoveku. Upresnite, že toto rozdelenie sa vzťahuje na naše územie. Opýtajte sa, s akými významnými udalosťami sa žiakom a žiačkam tieto obdobia spájajú. Priblížte si, že konkrétne diela v expozícii z obdobia stredoveku označujeme ako gotické, tie zo 17. až 18. storočia ako barokové. Starším ročníkom môžete doplniť informáciu, že renesancia, obdobie medzi gotikou a barokom, v expozícii nie je zastúpená aj z dôvodu nedostatku zbierkových predmetov vo fonde SNG. Opýtajte sa, či už tieto pojmy počuli a v akom kontexte.

Evaluácia: Hoci expozícia prezentuje diela, ktoré oddeľuje aj niekoľko storočí, mnoho motívov – postáv a ich príbehov – sa v nich neustále opakuje, o čom sa žiaci a žiačky presvedčia vlastnou aktívnou činnosťou.

Od predmetu k príbehu

Navigácia: Zotrvajte na mieste.

Metóda: kreslenie, čítanie s porozumením

Cieľ: prepojiť textovú a vizuálnu informáciu

Text z aktívneho listu:

Svätá Barbora sa narodila v 3. storočí vo vznešenej pohanskej rodine. Od mladého veku sa však stále viac zoznamovala s kresťanskou vierou, ktorá bola v tom čase zakázaná. Vo veži, kde ju jej otec Dioskuros držal zatvorenú, Barbora v tajnosti prijala krst a čítala kresťanské knihy. Na znak viery dala do nej dokonca vybrať tretie okno ako symbol Najsvätejšej Trojice. To jej otca veľmi rozzúrilo, až tak, že ju chcel zabiť. Tomu však Boh zabránil a Barbora pred otcom utiekla. Keď ju našiel, mučil ju a napokon ju sám stal mečom. Boh otca ale veľmi rýchlo potrestal – krátko na to ho spálil oheň zoslaný z nebies.

(Upravené podľa J. Vorigine: Legenda aurea.)

Postup: Príbehy, ktoré sa k niektorým postavám z vystavených diel viažu, pochádzajú z omnoho dávnejších čias. Ľudia ich však veľmi dobre poznali a vďaka tomu boli pre nich diela, s ktorými sa stretávali najmä v kostoloch, zrozumiteľné – podobne ako kniha, z ktorej si môžu známe príbehy prečítať. Jedna z najznámejších a najobľúbenejších svätíc na našom území v stredoveku bola Barbora. Žiaci a žiačky si najprv samostatne prečítajú jej legendu. Potom sa pokúsia prepojiť prečítaný text s vizuálnym uvažovaním. Úlohou je zachytiť príbeh sv. Barbory jednoduchou kresbou, zobrazovať by mala jeden predmet natoľko výstižný, aby podľa neho bolo možné uhádnuť, že ide práve o tento príbeh. Povzbudíte žiakov a žiačky, aby sa nedali odradiť od úlohy tým, že treba vyhotoviť detailnú kresbu, predmet stačí zobraziť jednoducho, schematicky. Pripomeňte, že väčšmi ako o samotné umelecké prevedenie ide najmä o zrozumiteľnosť.

Evaluácia: Pristavte sa najprv pri prečítanom texte. Uvedený je ako legenda – zopakujte si, čo je pre tento literárny žáner typické. Potom sa spoločne

pozrite na vzniknuté kresby a vyzvite zopár žiakov či žiačok, aby svoj výber predmetu odôvodnili. Opakujú sa niektoré? Je za nimi možné spoznať sv. Barboru a jej príbeh? Výtvarné umenie má na rozprávanie príbehov či predstavenie postáv iné prostriedky ako literatúra. Diela obdobia gotiky a baroka pracujú s niekoľkými princípmi zobrazovania postáv a ich príbehov. Jedným z nich je symbolický význam predmetov.

Tip: Na spojení textu a obrazu je založený kaligram. V článku [Obrazne povedané](#) nájdete tipy, ako takúto grafickú báseň vytvoriť.

Hľadá sa Barbora

Navigácia: Panel, pri ktorom sa nachádzate, obíďte z pravej strany a nájdete [Oltár Piety](#). Otočte sa na druhú stranu a o kúsok vpravo na stene nájdete [Oltár z Lomničky](#). Na druhom konci expozície na paneli z ľavej strany nájdete [Tabuľu so sv. Barborou a sv. Uršulou](#).

Metóda: slovná interpretácia diel, komparácia

Ciel: spoznať význam pojmu atribút a jeho funkciu

Postup: Na niekoľkých vystavných dielach je zobrazená aj sv. Barbora. Prejdite postupne všetky tri a pri každom nechajte skupinu opísať, ako je Barbora zobrazená. Vyzvite žiakov a žiačky, aby si všímali aj detaily, porovnali Barboru s ostatnými postavami na oltároch/tabuli, ale aj zobrazenia Barbory medzi sebou navzájom.

Evaluácia: Pri poslednom diele si zhrňte, čo ste o zobrazovaní svätice zistili. Veľa odkazuje na tú časť príbehu, kde Barboru jej otec za trest zavrel do veže.

Často sa zobrazuje s tromi oknami, čo má symbolizovať Svätú Trojicu, no nie je to pravidlo. Takýto predmet pri postave sa nazýva atribút. Porozprávajte sa o tom, podľa čoho vieme najčastejšie identifikovať osobu na fotke či obrázku dnes. Pri zobrazeniach svätých sa ale na výzor nemôžeme spoľahnúť, pretože sa nám ich podoba nezachovala či nebola nikdy verne zachytená a navyše existencia mnohých z nich sa neopiera o historickú skutočnosť. Toto si môžete priblížiť zamyslením sa nad tým, či vyzerali všetky Barbory v tvári rovnako a či vyzerali inak ako všetky ostatné zobrazené svätice. Zdôraznite, že pri takomto zobrazení nejde o portrét – verné zachytenie podoby konkrétneho človeka. Na identifikáciu slúži atribút – predmet, ktorý sa k nej viaže. Celý Barborin príbeh je tak reprezentovaný predmetom – vežou (niekedy aj korunou a mečom) a toto zobrazenie sa takto ustálilo.

Príbeh narodenia

Navigácia: Otočte sa doľava a prejdite rovno k dvom dielam: [Reliéf s narodením Krista](#) a [Narodenie Krista](#).

Metóda: komparácia a analýza diel, diskusia

Cieľ: priblížiť dva rôzne spôsoby výtvarného zachytenia jedného námetu a ich prác s výrazovými prostriedkami

Postup: Ako rôzne možno výtvarne zachytiť jednu z najdôležitejších udalostí v kresťanstve? Zamerajte sa na príbeh narodenia Ježiša. Stručne sa porozprávajte, čo o ňom žiaci a žiačky vedia – kde sa narodil, kto boli jeho rodičia, kto bol svätý Jozef, kedy si túto udalosť pripomíname a pod. Následne sa zamerajte na dve vybrané diela. Úlohou je priradiť ponúknuté slovné spojenia k jednému, alebo k druhému dielu, prípadne k obojm, podľa vlastného uváženia a výber zaznačiť do aktívneho listu.

Text z aktívneho listu:

pohľad do diaľky
blízke vzťahy
žiarivé svetlo
jeden moment
veľká udalosť
vrúcne city
zdôraznenie hlavnej postavy
dotyky
viaceré skupiny postáv
honosnosť

Evaluácia: Spoločne si prejdite výber žiakov a žiačok. Nechajte dostatočný priestor na odôvodnenie konkrétneho výberu a diskusiu pri rozličných pohľadoch na diela. Zdôraznite, že je v poriadku, ak sa výbery líšia. Následne si zhrňte, ako na vás tieto dva spôsoby zobrazovania rovnakého námetu pôsobia. Reliéf zobrazuje viaceré sekvencie súvisiace s príbehom narodenia. Vo vertikálne riešenej kompozícii vidíme viaceré skupiny postáv: v diaľke pastierov prijímajúcich zvesť o veľkej udalosti, Kristovom narodení, nižšie dve náhliace sa ženy prekračujúce plot. V dolnej časti je skupina postáv okolo narodeného dieťaťa – Panna Mária so sv. Jozefom – a po bokoch anjeli. Ježiš je zdôraznený natočením k nám a gestami anjelov. Honosnosť celej scény podčiarkuje využitie žiarivej zlatej farby.

V prípade obrazu je udalosť zobrazená cez blízke vzťahy rodiny a sústreďuje sa iba na jeden moment, akoby na rodinnej fotografii veľkej udalosti. Vrúcne city medzi postavami naznačujú nežné dotyky. Ježiš je zdôraznený prenikavým svetlom, ktoré žiari v tmavom prostredí. Na rozdiel od spomínaných zobrazení sv. Barbory, kde bol jej príbeh reprezentovaný predmetom, je narodenie Ježiša prezentované ako udalosť s dôrazom na prostredie a ďalšie postavy. Pri gotickom reliéfe je udalosť obohatená o zobrazenie ďalších častí príbehu, barokový obraz naopak vťahuje svojou atmosférou.

Záver

Venujte chvíľu diskusii o tom, prečo sa rovnaké príbehy objavujú na umeleckých dielach už stovky rokov. Príbehy ako také sprevádzajú ľudstvo od nepamäti a tvoria súčasť nášho kultúrneho dedičstva, pretože často hovoria o univerzálnych hodnotách. Aj vďaka dielam, ktoré ich zachytávajú, sú prítomné dodnes.

Tip: Vzdelávacie animované video z cyklu *Výtvarná rozcvička Umenie a náboženstvo* pracuje s témou náboženstva vo výtvarnom umení a zobrazovania neviditeľného.

Pripravilo oddelenie galerijnej pedagogiky SNG
Konceptcia: Miroslava Mišová a Peter Pivoda
Jazyková úprava: Soňa Gregorová
Grafické spracovanie: Romana Halgošová

